

Сидор Ірина Петрівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Гвоздак Оксана Іванівна

студентка гр. ФФзм-11, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА ПРОЗОРИСТЬ У ВИКОРИСТАННІ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Основоположною метою функціонування адміністративно-територіальних утворень є забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку даної території, «...ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів, розвиток людського потенціалу громади, залучення потенціалу громади до місцевого розвитку. За своєю метою, функціями та завданнями територіальна громада є відкритою соціальною системою управління, тобто системою, в якій відтворюються не тільки матеріальні, але і духовні цінності» [5].

Фінансова спроможність адміністративно-територіального утворення (або муніципального утворення) – це «...його здатність забезпечувати надходження достатнього обсягу фінансових ресурсів та формування ефективної структури їх джерел, а також їх якісний розподіл та ефективно використання для подолання дестабілізаторів та досягнення стабільності соціально-економічного розвитку утворення у короткостроковій та довгостроковій перспективі» [2]. Це здатність залучати, акумулювати і ефективно використовувати фінансові ресурси з різних джерел задля вирішення актуальних питань місцевого значення. Самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування є «...важливою складовою стабільного розвитку демократичної держави та ринкових відносин. Відповідно до Європейської хартії, органи місцевого самоврядування фактично відокремлені від державної влади, їм надається повна незалежність і самостійність щодо виконання покладених на них функцій в межах своєї компетенції» [4].

Формування спроможних громад закладено в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні з огляду на «...проблему погіршення якості та доступності публічних послуг внаслідок ресурсної неспроможності переважної більшості органів місцевого самоврядування здійснювати власні і делеговані повноваження». Очікуваним результатом реалізації цієї Концепції є «...утворення об'єднаних територіальних громад, спроможних самостійно або через органи місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення» [3].

Аналітики Центру спільних дій проаналізували, чи вистачає органам місцевого самоврядування (ОМС) коштів для виконання своїх повноважень, а також створили рейтинг фінансової спроможності територіальних громад обласних центрів, який показує ефективність ОМС нарощувати свій фінансовий потенціал у 2018-2021 роках. Так, Тернопільська міська територіальна громада

(МТГ) посіла п'яте місце в рейтингу фінансової спроможності територіальних громад обласних центрів (табл. 1). Рейтинг складений на основі 10 індикаторів, за кожен із яких присуджувався низький, середній або високий рівень спроможності.

У 2021 році Тернопільська МТГ розділила 5-те місце з 12 у рейтингу з Вінницькою і Харківською МТГ. Кожна з громад отримала по 65 балів зі 100 можливих. Очолює цьогорічний рейтинг Дніпровська МТГ.

Таблиця 1

Рейтинг фінансової спроможності територіальних громад обласних центрів

	2018 рік		2019 рік		2020 рік		9 місяців 2021 року		
	місце у рейтингу	бал	місце у рейтингу	бал	місце у рейтингу	бал	місце у рейтингу	бал	
Рівні спроможності	Високий рівень	1. Київ, Дніпровська	100	1. Дніпровська	100	1. Дніпровська	100	1. Дніпровська	100
		2. Львівська	95	2. Київ	93,7	2. Київ	81,2	2. Київ	87,5
		3. Запорізька	85	3. Львівська	85	3. Вінницька	75	3. Львівська	85
		4. Одеська	80	4. Вінницька, Запорізька	80	4. Львівська, Одеська	70	4. Запорізька, Одеська	70
		5. Вінницька	75	5. Полтавська	75	5. Запорізька, Полтавська	65	5. Вінницька, Тернопільська, Харківська	65
	Середній рівень	6. Полтавська	70	6. Одеська, Чернігівська	70	6. Ужгородська, Харківська	55	6. Полтавська	60
		7. Івано-Франківська	65	7. Ужгородська	65	7. Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська	45	7. Черкаська, Чернігівська	55
		8. Чернігівська	60	8. Івано-Франківська, Харківська	60	8. Івано-Франківська, Кропивницька, Луцька, Сумська	40	8. Житомирська, Івано-Франківська, Рівненська, Ужгородська, Хмельницька	50
		9. Житомирська, Рівненська, Ужгородська, Харківська, Хмельницька	55	9. Хмельницька	55	9. Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька	35	9. Кропивницька, Сумська, Чернівецька	40
		10. Миколаївська, Сумська, Тернопільська	50	10. Миколаївська	50	10. Краматорська, Херсонська	25	10. Луцька	35
	Низький рівень	11. Кропивницька, Черкаська, Чернівецька	45	11. Житомирська, Кропивницька, Рівненська, Тернопільська, Черкаська	45	11. Северодонецька	20	11. Краматорська, Миколаївська, Северодонецька	25
		12. Краматорська, Луцька, Херсонська	40	12. Херсонська, Чернівецька	40			12. Херсонська	20
		13. Северодонецька	20	13. Луцька, Сумська	35				
			14. Краматорська, Северодонецька	25					

Примітка. Складено за даними джерела [1]

У 2021-му Тернопільська МТГ отримала по 10 балів за чотири індикатори. Аналітики високо оцінили рівень видатків загального фонду – 8396 грн. на кожного мешканця. Цей показник демонструє, скільки коштів місцева влада може витратити на кожного жителя громади без суми коштів спеціального фонду. Десять балів громада отримала за капітальні видатки на кожного мешканця – 1592 грн. Даний індикатор показує спроможність ОМС забезпечувати реальний соціально-економічний розвиток: проводити капітальний ремонт доріг, купляти шкільні автобуси тощо. До прикладу, у сусідній Рівненській МТГ цей показник набагато нижчий – 809 грн. на одного мешканця.

У Тернопільській громаді на виплату заробітних плат припадає лише 51% видатків загального фонду, що є позитивним показником у порівнянні з іншими громадами. У 2021-му Тернопільська МТГ суттєво поліпшила свої результати. У 2018-му вона посіла лише 10-те місце (з 13-ти), у 2019-му 11-те (з 14-ти), а у 2020-му 9-те (з 11-ти).

Найнижчий результат у Тернопільської міської ТГ був минулого року, коли було отримано всього 35 балів. Тоді за чотири індикатори МТГ мала найнижчі оцінки, а найвищий результат лише за частку місцевих податків у бюджеті – 26%. Цей показник демонструє, на скільки громада фінансово незалежна від центральної влади і місцевих платників податків.

За останні два роки громада має низький індекс податкоспроможності місцевого бюджету. Даний індикатор пов'язаний зі спроможністю громади віддавати залишкові кошти до державного бюджету, звідки вони потрапляють до ТГ, які є фінансово незбалансованими. Тернопільська МТГ перераховує 3,7% своїх доходів. До прикладу, Львівська громада віддає до державного бюджету 8,7%.

Тернопільська громада у 2021-му витратила на утримання апарату управління 8% власних доходів, що є середнім показником. У перерахунку на кожного мешканця в ТГ, утримання апарату управління коштує 513 грн. Для високого рівня МТГ має витратити на дані видатки менше 500 грн. [1].

Основна частина надходжень до місцевого бюджету – це податки та інші кошти від мешканців громад. Щоб ці гроші працювали на громадян і допомагали розв'язувати проблеми, найперше необхідно правильно планувати бюджет громади та визначати напрями регіональної політики в різних сферах.

Прозорість використання коштів територіальних громад лежить в площині висвітлення, оприлюднення різноманітними засобами донесення інформації до мешканців громади. Зокрема, через оновлення місцевих програм, які мають вирішувати актуальні проблеми території, висвітлювати мету і завдання реалізації програми, обсяги виділених коштів та інше.

Процеси діджиталізації останніх років суттєво підвищили можливість доступу громадян до інформаційних ресурсів, зокрема до рішень про виконання місцевих бюджетів на різних рівнях. Сьогодні активно використовується ряд

інструментів, завдяки яким можна отримати інформацію про доходи і витрати держави і громад.

По-перше, це розроблений Міністерством фінансів України портал openbudget.gov.ua, де можна стежити за доходами і витратами громад, порівнювати витрати за окремими напрямками.

По-друге, на порталі spending.gov.ua можна переглянути витрати громад. І якщо OpenBudget подає загальну інформацію, то на Spending можна знайти витрати в контексті конкретного відомства, яке виділяє кошти на виконання тієї чи іншої діяльності. Також на Spending можна дізнатися про ФОП і ТОВ, які за бюджетні ресурси реалізують програми на замовлення ОМС. Таке заглиблення, безсумнівно, корисне для тих, хто має потребу стежити за витратами громад або має претензії до того, чи впоралися ФОПи і підприємства із виконанням планів своєї діяльності.

По-третє, на сайті prozorro.gov.ua можна переглянути як проводяться закупівлі у громаді і державі. Тут можна порівняти, наприклад, чи обрала ваша місцева рада найдешевшу і найякіснішу пропозицію закупівлі. Якщо потрібна ще детальніша інформація, варто не нехтувати написанням запитів на доступ до публічної інформації.

Важливо не лише дізнатися, на що витрачаються бюджетні гроші, а й вплинути на місцеві органи влади з метою виділення коштів на вирішення проблем у наступному бюджетному році. Йдеться про участь в громадських слуханнях проєктів місцевого бюджету, направлення офіційних звернень депутатам, залучення місцевих чи всеукраїнських громадських організації і медіа ресурсів. Окрім того, низка громад започаткували практику громадських бюджетів, які передбачають можливість подання громадянами проєктів, які можуть покращити життя у громаді. А потім відбувається голосування і проєкти, які підтримують жителі громади, отримують бюджетне фінансування.

Таким чином, добробут територіальних громад залежить не лише від органів місцевого самоврядування і місцевої влади, а й від активного залучення кожного співвітчизника до суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Бюджети територіальних громад обласних центрів України за 2018-2021 роки. Аналітичний огляд. URL: <https://centreua.org/wp-content/uploads/2021/07/Byudzhetny-terytorialnyh-gromad-oblasnyh-tsentriv-Ukrainy-za-2018-2021-roky.-Analitychnyy-oglyad.pdf> (дата звернення: 26.05.2022)
2. Куценко Т., Сіренко Я. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад як пріоритет децентралізації управління. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30350/MO_2019_7.pdf;jsessionid=CF4961ABD080BC79E2CF1EAF8AC0B3A?sequence=1 (дата звернення: 25.05.2022)
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження КМУ від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> (дата звернення: 25.05.2022)

4. Сидор І. П., Карпишин Н. І. Місцеве оподаткування у контексті фінансового забезпечення суспільних послуг. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8182> (дата звернення: 25.05.2022)

5. Сидор І. П., Коваль С. Л. Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: теоретико-концептуальний зріз. *Економічні студії*. 2021. № 1 (31). С. 130–137.